

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1978.3.02>

R. JUURSOO

EHITUSE ARENGUST EESTI NSV-s AASTAIL 1944—1955*

Ehitustegevus, selle tulemused

Rahvamajanduse taastamine algas juba enne maa lõplikku vabastamist — saartel kestsid veel lahingud, kui Mandri-Eestis hakati säilinud ettevõtteid käiku laskma, purustusi kõrvaldama ja tegema ettevalmistusi uute ehitiste püstitamiseks hävinute asemele. Kuigi sõjakahjude tõelise ulatuse kindlakstegemine nõudis teatud aega, oli juba varakult selge, et riiklike ehitus- ja taastamisorganisatsioonide (mis pealegi tuli alles luua) jõust üksinda ei piisa nende kiireks kõrvaldamiseks. Seepärast rõhutasid EK(b)P Keskkomitee 1944. aasta septembripleenum ja Eesti NSV Ülemnõukogu 3. istungjärk, et taastamistöödele tuleb kaasa tõmmata kogu töövõimeline elanikkond.⁸⁶ «Igal töölisel, talupojal, haritlasel tuleb olla ehitaja oma kodulinna, alevi ja küla korrastamisel ning... ülesehitamisel, oma kaitise või asutuse hoonete remonteerimisel ning ehitamisel.»⁸⁷

Rahvas vastas partei ja valitsuse üleskutsele massilise osavõtuga taastamistöödest. Taastajate esiridades olid tööstustöölised.⁸⁸ 9. oktoobril 1944 toimus «Punase Krullis» miiting, kus töölisel kohustusid veel samal kuul vabast ajast töötama 15 tundi Tallinna taastamiseks; ühtlasi kutsusid nad teiste ettevõtete töötajaid üles osa võtma sõjajälgede kaotamisest oma kodulinnas.⁸⁹ «Punase Krulli» eeskujule järgnesid sadamatöölised⁹⁰ ja teiste ettevõtete-asutuste töötajad. 22. oktoobril toimus Tallinnas esimene massiline taastamispühapäevak, väljas oli 7000 inimest.⁹¹ Niisugused hoogtööpäevad toimusid 1944. aasta sügisest alates mitme aasta vältel Tallinnas, Narvas, Tartus, Pärnus ning teistes sõja läbi kannatada saanud linnades.⁹² Neljanda viisaastaku lõpuks oli tehtud miljoneid töötunde⁹³ ja antud sellega oluline panus sõjajälgede kaotamisse Eestis.

Riikliku taastamis- ja ehitustegevuse organiseerimine nõudis esimesel sõjajärgsetel aastatel väga suurte raskuste ületamist. Peale vastloodud

* Algus vt. «Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateadused», 1978, nr. 2, lk. 118—131.

⁸⁶ «Rahva Häälel», 29. september ja 1. oktoober 1944.

⁸⁷ N. Karotamm, EK(b)P organisatsioonide järjekordsetest ülesannetest seoses ENSV territooriumi vabastamisega saksa okupantidest. (Kõne EK(b)P KK pleenumil 10. septembril 1944.) Leningrad, 1944, lk. 15.

⁸⁸ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. III osa. Tallinn, 1972, lk. 199—200.

⁸⁹ «Rahva Häälel», 10. oktoober 1944.

⁹⁰ «Rahva Häälel», 18. oktoober 1944.

⁹¹ Eesti NSV ajalugu, III köide. Tallinn, 1971, lk. 566.

⁹² «Rahva Häälel», 29. ja 30. september 1944; 22. september 1950.

⁹³ «Rahva Häälel», 6., 21. ja 29. oktoober, 26. november ja 7. detsember 1944; 23. september 1945; 28. aprill, 6. juuni ja 20. september 1951; Eesti NSV ajalugu, III köide, lk. 598; Minevik ja tänapäev, lk. 395—399, 429, 435.

ehitusorganisatsioonide tootmis-tehnilise baasi nõrkuse, millest oli jutt eespool, pidurdasid ehitamist mitmete põhiliste ehitusmaterjalide (tsement, tellised, ehituspuit, klaas jm.) vähesus, sanitaartechniliste ja kesk-kütteseadmete ning elektrimaterjalide puudus. Väga vähe oli ehitusorga-nisatsioonides kogenud ehitusjuhte ja -spetsialiste, mistõttu tugevasti kan-natas töö organiseerimine. Suuri raskusi esines projekt- ja eelarvedoku-mentatsiooniga;⁹⁴ oli juhtumeid, et taastamis- ja ehitustööd jõudsid lõpule enne dokumentatsiooni valmimist.⁹⁵ Kui arvestada ka tööjõupuudust, eriti oskustöölise vähesust,⁹⁶ saab mõistatavaks, miks mitmed ehitusorgani-satsioonid pikka aega oma plaaniülesannete täitmisega toime ei tulnud.⁹⁷

Raskustest hoolimata toimus vahariigi rahvamajanduse taastamine ja industrialiseerimine võrdlemisi kiiresti, kusjuures järk-järgult ületati ka ehitustegevuse arengut pidurdanud takistused. Sellest kõneleb nii rahva-majanduse põhifondide käikuandmise tempo kui ka tööstuse kogutoodangu kiire kasv. Nii anti neljandal viisaastakul uusi põhifonde eksploatatsiooni keskmiselt 58,2 miljoni rubla eest aastas, viiendal viisaastakul aga juba 121,8 miljoni rubla eest ehk üle kahe korra rohkem.⁹⁸ Tööstuse kogutoo-dang, mis 1945. aastal moodustas 75 protsenti 1940. aasta tasemest, ületas selle 1950. aastal 3,4- ja 1955. aastal 6,7-kordselt.⁹⁹

Rahvamajanduse taastamine ja samal ajal toimuv industrialiseerimine nõudsid suuri kapitaalvahutusi. Eesti NSV-le osaks saanud suhteliselt suurte purustuste, aga samuti kütusetööstuse ja energeetika forsseeritud arendamise tõttu kõnesoleval ajal oli kapitaalvahutuste suurus Eesti

Tabel 5

Aastail 1944—1955 Eesti NSV rahvamajandusse tehtud kapitaalvahutused ja nende kasvutempo*

Aastad	Kapitaalvahutused (milj. rubl.)					keskmiselt aastas	
	riiklikud ja koopera-tiivsed ettevõtted ning orga-nisatsioonid	kolhoosid	elanikkond	kokku			
					milj. rubl.	%-des, võrreldes 1945. a.	
1944 (II pool)	5	—	—	5	—	—	
1945	35	—	2	37	37	100,0	
1946—1950	351	6	7	364	72,8	196,7	
1951—1955	558	59	8	625	125,0	337,8	
K o k k u:	949	65	17	1031	—	—	
%-des:	92,1	6,3	1,6	100,0	—	—	

* Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 224; Nõukogude Eesti, lk. 123; ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 8, l. 1.

⁹⁴ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 3, s. 15, l. 28; nim. 17, s. 16, l. 148, 149; s. 143, l. 28, 29, 32; f. R-2, nim. 3, s. 4, l. 3, 4; f. R-973, nim. 5, s. 65, l. 14; f. R-1909, nim. 1, s. 9, l. 16; s. 401, l. 12.

⁹⁵ Samas, f. R-1, nim. 17, s. 143, l. 29.

⁹⁶ Samas, f. R-1, nim. 17, s. 16, l. 147, 148; f. R-1909, nim. 1, s. 399, l. 132; s. 401, l. 12, 14.

⁹⁷ Samas, f. R-973, nim. 5, s. 65, l. 12; f. R-1909, nim. 1, s. 401, l. 11; S. S a z o n o v, Ehitustööle uus hoog, lk. 24.

⁹⁸ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 218.

⁹⁹ Samas, lk. 86. Võrdluseks märkigem, et NSV Liidu tööstuse kogutoodang moodustas 1945. aastal 91% ja 1950. aastal 172% 1940. aasta tasemest (СССР в цифрах в 1975 году, lk. 32). Seega ületas tööstustoodangu kasvutempo Eesti NSV-s neljandal viis-aastakul 2-kordselt Nõukogude Liidu keskmise.

NSV-s ühe elaniku kohta NSV Liidu keskmisest tunduvalt kõrgem.¹⁰⁰ Kokku paigutati vabariigi rahvamajandusse aastail 1944 (II poolaasta) — 1955 kapitaal mahutustena 1 miljard 31 miljonit rubla (vt. tab. 5), millest riiklike ja kooperatiivsete ettevõtete ning organisatsioonide kapitaal mahutused moodustasid 949 milj. rbl. (92,1%), kolhooside kapitaal mahutused 65 milj. rbl. (6,3%) ja elanikkonna kapitaal mahutused 17 milj. rbl. (1,6%).

Tabelis 5 esitatud andmed kõnelevad kapitaal mahutuste pidevast suurenemisest. Neljandal viisaastakul investeeriti rahvamajandusse 364 miljonit rubla, viiendal viisaastakul 625 miljonit ehk 1,7 korda rohkem. 1945. aastaga võrreldes suurenes aasta keskmine kapitaal mahutuste summa juba neljandal viisaastakul peaaegu kahekordseks, viiendal viisaastakul aga ligemale 3,4-kordseks.

Eesti NSV rahvamajanduse industrialiseerimisega seoses suunati enam kui kolmandik (35%) kõigist aastail 1946—1955 tehtud kapitaal mahutustest tööstusse (vt. tab. 6). Seejuures suurenesid tööstusse tehtud kapitaal mahutused viiendal viisaastakul eelmisega võrreldes 1,4-kordseks. Tööstuse kapitaal mahutuste osatähtsuse mõningane vähenemine viiendal viisaastakul oli tingitud mõnedesse teistesse rahvamajandusharudesse tehtud investeeringute järsust suurenemisest. Näiteks olid põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise tulemusena põllumajandusse tehtud kapitaal mahutused viiendal viisaastakul eelmisega võrreldes 4,9 korda suuremad. Kiiresti suurenesid ka investeeringud kaubandus-, teenindus-, kultuuri-, haridus- ja tervishoiuasutuste ning muude ühiskondlike hoonete ehitamiseks. Elamuehituseks tehtud kulutuste kasv jäi samal ajal aga võrdlemisi tagasihoidlikuks — elamuehituseks kulutati 96 miljonit rubla ehk ainult 28 protsendi võrra rohkem kui eelmisel viisaastakul. Seetõttu langes elamuehituseks tehtud kapitaal mahutuste osatähtsus kapitaal mahutuste kogusummas 21 protsendilt neljandal viisaastakul 15 protsendini viiendal viisaastakul.

Tabel 6

Kapitaal mahutuste jaotumine rahvamajandusharude järgi aastail 1946—1955 *

	1946—1950		1951—1955		Kokku	
	milj. rbl.	%-des kogusummast	milj. rbl.	%-des kogusummast	milj. rbl.	%-des kogusummast
Tööstus (koos ehitustööstuse ja kalurikolhoosidega)	144	39	207	33	351	35
Põllumajandus (k. a. kolhoosid)	21	6	103	16	124	13
Transport ja side	50	14	35	6	85	9
Elamuehitus (k. a. individuaal elamuehitus)	75	21	96	15	171	17
Kaubandus-, kommunaal-, metsamajandus- ja varumisetevõtete, teadus-, kultuuri-, haridus- ja tervishoiuasutuste ehitus	74	20	184	30	258	26
Kokku:	364	100	625	100	989	100

* Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 226.

¹⁰⁰ L. Brutus, Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest. — Rmt.: Nõukogude Eesti majandus, lk. 56; A. Treifeldt, K. Kask, Ehitustegevuse arengust Nõukogude Eestis, lk. 307.

Ehituse osa kapitaal-mahutuste realiseerimisel ja rahvamajanduse arengus kahel esimesel sõjajärgsel viisaastakul selgub järgnevast. Aastail 1945—1955 kulutati ehitus-montaažitöödeks kokku 753 miljonit rubla, mis moodustab peaaegu kolmveerandi (73,3%) kõigist nende aastate kapitaal-mahutustest (vt. tab. 7). Seejuures ületas viiendal viisaastakul tehtud ehitus-montaažitööde maht 1,7-kordselt eelmise viisaastaku tööde mahu; aasta keskmine ehitus-montaažitööde maht ületas aga 1945. aasta tööde mahu neljandal viisaastakul ligemale 2- ja viiendal viisaastakul peaaegu 3,3-kordselt.

Kapitaal-mahutuste suuruse ja ehitus-montaažitööde kasvutempode võrdlemine näitab nende peaaegu täielikku kokkulangemist. Arvestades aga seda, et ehitus-montaažitöödeks kulutati ligemale kolmveerand kõigist kapitaal-mahutustest, jõuame järeldusele, et aastail 1945—1955 vabariigi rahvamajanduse taastamiseks ja arendamiseks kulutatud summade suurus sõltus väga suurel määral ehitustegevusest. Et ka seadmete (nende soetamiseks kulutati keskmiselt $\frac{1}{4}$ kapitaal-mahutustest¹⁰¹) paigaldamine ja käikuandmine taastatud ja uutes tööstushoonetes ning muudes ehitistes ja rajatistes olenes viimaste valmimisest, võime öelda, et Eesti NSV rahvamajanduse taastamise tempo ja industrialiseerimisülesannete täitmine käsitletaval perioodil sõltusid otseselt ehitus- ja taastamisorganisatsioonide tööst. Sellega seletub ka asjaolu, miks osa riiklikus plaanis ettenähtud kapitaal-mahutustest jäi realiseerimata.¹⁰²

Ehitus-montaažitööde üldmahult oli aastail 1946—1955 esikohal tööstusehitus, mis moodustas neljandal viisaastakul 33 protsenti ja viiendal viisaastakul 27 protsenti kogu tehtud tööde mahust.¹⁰³ Kokku anti Eestis kahel esimesel sõjajärgsel viisaastakul eksploatatsiooni 135 taastatud, rekonstrueeritud ja uut tööstusettevõtet ning tsehhi.¹⁰⁴

Neljandal viisaastakul suurenes kiiresti elektri- jaama võimsus. Püüsi elektri- jaama ülesehitamise,¹⁰⁵ Tallinna, Ellamaa jt. elektri- jaamaade töökorda seadmise ning nende võimsuse järkjärgulise suurendamise tulemusena ületas elektrienergia kogutoodang neljanda viisaastaku lõpuks sõjajärgse taseme 2,2-kordselt, 1945. aasta taseme aga 3,3-kordselt.¹⁰⁶ Pärast

Tabel 7

Ehitus-montaažitööde maht aastail 1945—1955 *

Aastad	Kapitaal-mahutusi kokku (milj rbl.)	Ehitus-montaažitööde maht			
		milj. rbl.	osatähtsus %-des	keskmiselt aastas	
				milj. rbl.	kasv %-des
1945	37	28	75,6	28	100
1946—1950	364	266	73	53,2	190
1951—1955	625	459	73,4	91,8	327,8
K o k k u:	1026	753	73,3	—	—

* Nõukogude Eesti, lk. 123.

¹⁰¹ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 225.

¹⁰² Näiteks neljandal viisaastakul kasutati ära vaid ligemale $\frac{2}{3}$ plaanilistest kapitaal-mahutustest. Vt. E. J a a n v ä r k, Nõukogude Eesti tööliklass ja vabariigi tööstuse areng, lk. 17.

¹⁰³ Nõukogude Eesti, lk. 123.

¹⁰⁴ Eesti NSV rahvamajanduse areng. Lühike statistiline kogumik. Tallinn, 1967, lk. 54.

¹⁰⁵ ENSV ORKA, f. R-1909, nim. 1, s. 8, l. 141.

¹⁰⁶ K. K a l a, Eesti NSV elektrifitseerimise ajalugu. Tallinn, 1974, lk. 91—93, 96, 97, 99, 100, 103. 1955. a. lõpul eksploatatsiooni antud Narva HEJ kuulus Leningradi energiasüsteemi. Samas, lk. 124, 126.

Ahtme soojuselektrijaama käikuandmist ja teiste jaamade (Kohtla-Järve jt.) võimsuse suurendamist aastail 1951—1955 ületas elektrijaamade koguvõimsus 1955. aastal 3,2-kordselt 1939. aasta vastava näitaja,¹⁰⁷ elektrienergia kogutoodang oli aga viienda viisaastaku lõpuks suurenenud 1940. aastaga võrreldes 5- ja 1945. aastaga võrreldes 7,6-kordseks.¹⁰⁸

Neljanda viisaastaku jooksul taastati täielikult Eesti põlevkivitööstus.¹⁰⁹ Vanade kaevanduste tehnilise rekonstrueerimise ning viie uue kaevanduse (1948—1953) ja Viivikonna karjääri (1955)¹¹⁰ käikuandmise tulemusena ületas põlevkivitoodang, mis 1945. aastal moodustas vaid poole 1940. aasta toodangust, viimase 1950. aastal 1,9- ja 1955. aastal 3,7-kordselt.¹¹¹ Põlevkivibasseinis asus ka üks meie suurimaid uusehitisi neljandal viisaastakul — Kohtla-Järvel 1948. aastal käikulastud maailma esimene põlevkivigaasitehas.¹¹²

Peale energeetilise baasi taastati ja arendati ka traditsioonilisi tööstusharusid — masina-, metalli-, tekstiilitööstust jt. Taastati tehaste «Ilmarine», «Vega», «Ader», «Metallist» jt. tootmishooned,¹¹³ aastail 1945—1946 alustati mitme uue tehase («Sirp ja Vasar», «Kukermiit», Tallinna Traktori-Remonditehas jt.) ehitamist.¹¹⁴ Juba 1945. aastal andis esimese toodangu Kreenholmi Manufaktuur,¹¹⁵ 1946. aastal Balti Manufaktuuri esimene taastatud ketrustsehh.¹¹⁶ Järjest uusi võimsusi anti käiku kerge- ja toiduainetetööstuses ning teistes tööstusharudes.¹¹⁷

Ulatusliku taastamistöo, ettevõtete tehnilise rekonstrueerimise ja uute kätiste valmimise tulemusena toimus Eesti NSV rahvamajanduse struktuuris aastail 1946—1955 oluline kvalitatiivne nihe — tööstus muutus juhtivaks majandusharuks, seni juhtpositsioonil olnud põllumajandus jäi teisele kohale. 1955. aastal moodustas tööstuse kogutoodang 61,3 protsenti ja põllumajanduse kogutoodang 28,2 protsenti Eesti NSV rahvamajanduse kogutoodangust (1936. aastal vastavalt 32,4 ja 54,7 protsenti).¹¹⁸ See tähendab, et teiste liiduvabariikide abile toetudes ja sotsialistliku plaanimajanduse eeliseid kasutades oli Eesti võrdlemisi lühikese ajaga muutunud põllumajandus-tööstusmaast tööstuslikuks liiduvabariigiks. Nagu eeltoodust selgus, etendas ehitus selles struktuurinihkes tähtsat osa.

Põllumajandusehituse maht oli esimestel sõjajärgsetel aastatel väga väike, moodustades neljandal viisaastakul tehtud ehitus-montaažitööde kogumahust vaid 4 protsenti (vt. tab. 8). Kuigi individuaalehitajad said aastail 1946—1947 mitmesuguseid soodustusi,¹¹⁹ edenes tootmishoonete ehitamine taludes võrdlemisi visalt. Mõnevõrra elavam oli see vaid esimestel sõjajärgsetel aastatel, kui taastati sõjas purunenud

¹⁰⁷ V. Talts, Elektrienergeetika arengu põhijooni Nõukogude Eestis. — Rmt.: Nõukogude Eesti majandus, lk. 267.

¹⁰⁸ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 50, 52.

¹⁰⁹ ENSV ORKA, f. R-973, nim. 5, s. 66, l. 2.

¹¹⁰ I. Kaganovitš, Materiaalse ja tehnilise baasi arenemine ja töövilkajuse tõus Eesti NSV põlevkivi kaevandavas tööstuses. — Rmt.: Nõukogude Eesti majandus, lk. 233.

¹¹¹ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 50.

¹¹² L. Brutus, Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest, lk. 40.

¹¹³ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 113, l. 137; s. 151, l. 341, 342; s. 177, l. 278, 282, 286; s. 184, l. 17, 18.

¹¹⁴ Samas, f. R-1, nim. 17, s. 142, l. 8; f. R-1909, nim. 1, s. 17, l. 159.

¹¹⁵ E. Jaanvärk, Nõukogude Eesti töölisklass ja vabariigi tööstuse areng, lk. 25.

¹¹⁶ ENSV ORKA, f. R-973, nim. 5, s. 65, l. 27.

¹¹⁷ Samas, f. R-1, nim. 17, s. 256, l. 245; f. R-10, nim. 6, s. 151, l. 337—339; s. 177, l. 278, 280—283; s. 184, l. 17, 31; s. 229, l. 296, 300; s. 284, l. 4—8; s. 330, l. 44, 45; s. 400, l. 148, 155; f. R-973, nim. 5, s. 65, l. 21; s. 66, l. 3.

¹¹⁸ L. Brutus, Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest. — Rmt.: Nõukogude Eesti majandus, lk. 57.

Tabel 8

Ehitus-montaažitööde maht ja põhiliste tootmishoonete valmimine põllumajanduses
1946—1955 *

	Mõõtühik	Maht, võimsus		Kasv 1951—1955, võrreldes 1946— 1950
		1946—1950	1951—1955	
Ehitus-montaažitööd	milj. rbl.	10,64	64,26	6-kordne
Põllumajandusehituse osa- tähtsus ehitus-montaažitööde kogumahu	%	4	14	3,5-kordne
Ehitatud veiselautu	tuh. looma- kohta	3,7	116,2	31,4-kordne
sigalaid	tuh. " linnu- kohta	9,0	102,5	11,3-kordne
lindlaid	tuh. " linnu- kohta	3,7	487,4	131,8-kordne

* Nõukogude Eesti, lk. 123; Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 221.

hooneid ning uusmaasaajad ehitasid uusi,¹²⁰ neljanda viisaastaku teisel poolel jäi aga tootmishoonete ehitamine maal päris soiku.¹²¹ Selle peamist põhjust tuleb näha kõnesolevail aastail toimunud põllumajanduse sotsialistlikus ümberkorraldamises — kollektiviseerimise tõttu kadus taludel selleks vajadus, vastloodud kolhoosidel polnud aga veel jõudu suuremaid ehitustöid ette võtta. Öeldut kinnitab asjaolu, et 1949. aastal valmis kolhoosides ainult 22 tootmishoonet — 7 talli, 6 lehma- ja 3 vasikalautu, 4 sigalat ja 2 kanalit,¹²² nendestki osa olemasolevate hoonete ümberehitistena. Peamisteks põllumajanduslike tootmishoonete ehitajateks neljandal viisaastakul (eriti selle teisel poolel) olid seega sovhoosid ja masina-traktori-jaamad.¹²³ Majanduslikult nõrkade kolhooside ühendamine viienda viisaastaku algul,¹²⁴ eriti aga pärast NLKP Keskkomitee 1953. a. septembripleenumi põllumajanduse tugevdamiseks rakendatud abinõud tõid juba samal viisaastakul kaasa põllumajandusehituse mahu tunduva suurenemise (vt. tab. 8).

Elamuehitus moodustas 1946—1950 pisut enam kui veerandi (27%) ja 1951—1955 ühe viiendiku ehitus-montaažitööde üldmahust.¹²⁵ 1956. aasta 1. jaanuari seisuga toimunud loenduse andmeil ehitati Narvas aastail 1944—1955 100,7 tuhat m² elamispinda (sellest kuulus 90,2 tuhat m² kohalikule nõukogule ja ametkondadele), Tallinna elamufond oli jõudnud peaaegu sõjaeelse tasemeni, Pärnu elamispind ületas sõjaeelse 6,3 protsendi võrra. Kiiresti kasvasid põlevkivibasseini linnad ja töölisasulad.¹²⁶ Kokku anti Eestis aastail 1945—1955 ekspluatatsiooni 2,4 miljonit m²

¹¹⁹ «ENSV Teataja» 1945, nr. 5, art. 65.

¹²⁰ A. Ruusmann, Nõukogude maareformi taastamine pärast Eesti NSV vabastamist saksa fašistlikest okupantidest. — Rmt.: Sotsialistliku põllumajanduse areng Nõukogude Eestis. Tallinn, 1976, lk. 63.

¹²¹ Eesti NSV ajalugu, III k., lk. 604.

¹²² M. Rubin, Loomakasvatushoonete ehitamisest Eesti NSV kolhoosides ja sovhoosides aastail 1950—1958. — «ENSV TA Toimetised. Ühiskonnateadused» 1976, nr. 2, lk. 155.

¹²³ A. Treifeldt, K. Kask, Ehitustegevuse arengust Nõukogude Eestis, lk. 310.

¹²⁴ A. Kasepalu, Sotsialistlike põllumajandusettevõtete arvust Nõukogude Eestis aastail 1944—1976. — Rmt.: Sotsialistliku põllumajanduse areng Nõukogude Eestis, lk. 124—126.

¹²⁵ Nõukogude Eesti, lk. 123.

¹²⁶ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 36, l. 1; s. 40, l. 6—8, 57; s. 548, l. 83; s. 549, l. 132, 133.

üldkasulikku pinda.¹²⁷ Enamiku sellest moodustasid linnades ja alevites ehitatud ja taastatud elamud, sest nagu tootmishoonete, nii ka elamuehituse osas jäi maa linnast tunduvalt maha. Pisut elavam oli elamuehitus maal esimestel sõjajärgsetel aastatel, seejärel muutus see minimaalseks: kui 1946—1950 ehitati 2,8 tuhat elamut, siis 1951—1955 ainult 600.¹²⁸

Viienda viisaastaku lõpuks saavutas Eesti linnade ja alevite elamufond põhiliselt uuesti sõjaeelse taseme, ulatudes 1955. aasta lõpul 5,7 miljoni m²-ni (üldpind).¹²⁹ Linnaelanike arv ületas aga samaks ajaks peaaegu 1,8-kordselt sõjaeelse,¹³⁰ mis tähendab seda, et elamufondi kasvutempo jäi elanike arvu kasvust tugevasti maha. Seetõttu tuli 1955. aasta lõpuks ühe linnaelaniku kohta keskmiselt ainult 6,9 m² elamispiinda, s. o. 56,7 protsenti sõjaeelsest.¹³¹ Teistest tunduvalt raskemas olukorras olid põlevkivibasseini linnad ja asulad ning Narva: Kohtla-Järvel ja Ahtmes tuli ühe elaniku kohta keskmiselt 6,0, Jõhvis 5,7 ja Narvas ainult 5,3 m² elamispiinda.¹³²

Suur töö tehti kahel esimesel sõjajärgsel viisaastakul ära kommunaal- ja kaubandusettevõtete, tervishoiu-, haridus-, teadus-, kultuuriasutuste ja muude ühiskondlike hoonete taastamisel ja rajamisel. Kaupluste ja toitlustusettevõtete arv suurenes aastail 1945—1955 ligikaudu 1,6-kordseks,¹³³ taastati või ehitati 71 koolihoonet ning nende juurdeehitist kokku 25,8 tuhandele õpilasele, lastesõimi ja -aedu 3,6 tuhandele lapsele, haiglaid 2,1 tuhande ja sanatooriume 3,1 tuhande voodikohaga.¹³⁴ Juba 1945. aastal taastati mitmed suured ühiskondlikud hooned Tallinnas, Narvas ja mujal;¹³⁵ 1946. aasta juulis jõudsid lõpule «Estonia» kontserdisaali, järgmise aasta novembri algul teatrisaali taastamistööd,¹³⁶ 1947. aastal lõppes Tallinna Lauluväljaku taastamine jne.¹³⁷ Kokku tehti ühiskondlike hoonete taastamisel ja ehitamisel aastail 1946—1955 töid 219,8 miljoni rubla eest, s. o. 8,1 miljoni rubla eest rohkem kui tööstusehituse alal.¹³⁸ Seejuures kasyas tööde maht selles ehitusharus viiendal viisaastakul eelmisega võrreldes 2,7-kordseks, mille tõttu nende osatähtsus ehitus-montažitööde üldmahus suurenes 20 protsendilt neljandal viisaastakul 30 protsendini aastail 1951—1955.¹³⁹

Kokku võttes võib konstateerida, et kõigist sõjajärgse aja raskustest hoolimata arenes Eesti NSV-s kõnesolevaid aastail hoogne ehitustegevus, mille tulemusena kaotati lühikese ajaga sõjapurustused, rajati uusi tehaseid ja kaevandusi, algas ulatuslik ehitustegevus maal. Ehitus ise muutus esimeste sõjajärgsete aastate põhiliselt elavtööle tuginenud tegevusalast tehniliselt varustatud ja plaanipäraselt arenevaks rahvamajandusharuks. Tulemus on seda hinnatavam, et pärast Eesti vabastamist okupatsioonist tuli ehitust hakata organiseerima praktiliselt täiesti tühjal kohal.

¹²⁷ 25 aastat Nõukogude Eestit. Statistiline kogumik. Tallinn, 1965, lisa (diagr. 13); Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 221.

¹²⁸ ENSV ORKA, f. R-973, nim. 5, s. 549, l. 147, 150; Eesti NSV rahvamajanduse areng, lk. 56.

¹²⁹ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 283. Osa elamufondi juurdekasvust andis uute linnade ja alevite moodustamine ning nende piiride muutmine. Vt. Nõukogude Eesti, lk. 42.

¹³⁰ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 25.

¹³¹ Samas; ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 549, l. 150.

¹³² ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 549, l. 141.

¹³³ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 270.

¹³⁴ Samas, lk. 222; ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 17, l. 72.

¹³⁵ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 142, l. 8; f. R-1909, nim. 1, s. 399, l. 11.

¹³⁶ Samas, f. R-1, nim. 17, s. 256, l. 187; f. R-1909, nim. 1, s. 17, l. 52. «Estonia» taastati lõplikult 1952. aastaks. Samas, f. R-10, nim. 6, s. 284, l. 12.

¹³⁷ Samas, f. R-10, nim. 6, s. 113, l. 63.

¹³⁸ Nõukogude Eesti, lk. 123 (arvutus autorilt).

¹³⁹ Nõukogude Eesti, lk. 123.

Lisa

EESTI NSV EHITUS-, MONTAAZI- JA EHITUS- REMONDIORGANISATSIOONID (TÖÖVÖTUORGANISATSIOONID)*

1945. aasta

Organisatsioone kokku 25, nendest:

I. Liidulise alluvusega organisatsioonid (4):

1. NSVL Rasketööstuse Ettevõtete Ehitamise Rahvakomissariaat

- 1) Riia Ehitus-Montaaživalitsuse Sanitaartechniliste Tööde Kontor

2. NSVL Siseasjade Rahvakomissariaat

- 1) Ehitusvalitsus «Põlevkivigaasiehitus»

3. NSVL Sõetööstuse Rahvakomissariaat

- 1) Trust «Eesti Põlevkiviehitus»

4. NSVL Teede Rahvakomissariaat

- 1) Eesti Raudtee Ehitus- ja Taastamistööde Valitsus

II. Liidulis-vabariikliku, vabariikliku ja kohaliku alluvusega organisatsioonid (21):

1. ENSV Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Rahvakomissariaat

- 1) Ehitustrust nr. 1
- 2) Ehitustrust nr. 2
- 3) Ehitustrust nr. 3
- 4) Spetsiaaltööde Trust

2. ENSV Kommunaalmajanduse Rahvakomissariaat

- 1) Sanitaartechniline Kontor «Hüdraulika»
- 2) Tallinna Linna Ehitus- ja Remonttööde Trust
- 3) Tartu Linna Taastamis-Remontkontor
- 4) Narva Linna „ „
- 5) Pärnu Linna „ „
- 6) Harjumaa „ „
- 7) Järvamaa „ „
- 8) Läänemaa „ „
- 9) Saaremaa „ „
- 10) Tartumaa „ „
- 11) Valgamaa „ „
- 12) Viljandimaa „ „
- 13) Virumaa „ „
- 14) Võrumaa „ „

3. ENSV Põlevkivi- ja Keemiatööstuse Rahvakomissariaat

- 1) Spetsiaalsete Taastamis- ja Montaažitööde Trust

4. ENSV Toiduainete-, Liha-, Piima- ja Kalatööstuse Rahvakomissariaat

- 1) Ehitus-Remontkontor
- 2) Kalatööstuse Peavalitsuse Ehitus-Remontkontor

1950. aasta

Organisatsioone kokku 57, nendest:

I. Liidulise alluvusega organisatsioonid (19):

1. NSVL Rasketööstuse Ettevõtete Ehitamise Ministeerium

- 1) Trusti «Koksohimmontaž» Ehitus-Montaaživalitsus
- 2) Trusti «Sojuzprommontaž» Eesti Jaoskond

2. NSVL Masinaehituse Ettevõtete Ehitamise Ministeerium

- 1) Ehitustrust nr. 5
- 2) Trusti «Transspetsstroj» Valitsuse nr. 393 Mehhaniseeritud Spetsiaaltööde Jaoskond nr. 1

3. NSVL Elektriamaade Ministeerium

- 1) «Eesti Energia» Ehitus-Montaaživalitsus
- 2) Trusti «Svirstroi» Narva HEJ Ehitusvalitsus
- 3) Trusti «Lenpromenergomontaž» Eri-Montaažijaoskond nr. 2

4. NSVL Naftatööstuse Ministeerium

- 1) Trust «Põlevkivigaasiehitus»
- 2) Trusti nr. 16 «Sojuzsantehmontaž» Ehitus-Montaažijaoskond nr. 2
- 3) Trusti «Tsentropetsstroj» Ehitus-Montaaživalitsus nr. 7
- 4) Naftaturustuse Peavalitsuse Ehitus-Montaažitrusti Ehitus-Montaaživalitsus nr. 2

5. NSVL Sõetööstuse Ministeerium

- 1) Trust «Eesti Põlevkiviehitus»
- 2) Trusti «Sahtostroi» Ehitus-Montaaživalitsus

6. NSVL Teedeministeerium

- 1) Eesti Raudtee Ehitus-Montaažikontor

7. NSVL Merelaevanduse Ministeerium

- 1) Ehitusvalitsus nr. 6

8. NSVL Kergetööstuse Ministeerium

* Seis aasta lõpuks.

- 1) Ehitus-Montaažitrust «Legpromstroi» nr. 14
- 2) Trusti «Santehlegprom» Narva Jaoskond
- 9. NSVL Toiduainetetööstuse Ministeerium**
- 1) Trusti «Lenhladstroi» Ehitus-Montaaživalitsus nr. 3
- 2) Trusti «Hlebostroi» Balti Montaažijaoskond
- II. Liidulis-vabariikliku, vabariikliku ja kohaliku alluvusega organisatsioonid (38):
- 1. ENSV Ehitusministeerium**
- 1) Ehitustrust nr. 1
- 2) Ehitustrust nr. 2
- 3) Ehitustrust nr. 3
- 4) Ehitustrust nr. 4
- 5) Spetsiaaltööde Trust
- 6) Tallinna Linna Täitevkomitee Ehitustrust
- 7) Pärnu Linna Täitevkomitee Ehituskontor
- 8) Ehitusvalitsus nr. 2 (e. Kehtna Ehitusvalitsus)
- 9) Paide Rajoonidevaheline Ehituskontor
- 10) Valga Rajoonidevaheline Ehituskontor
- 11) Viljandi Rajoonidevaheline Ehituskontor
- 12) Rakvere Rajoonidevaheline Ehituskontor
- 13) Võru Rajoonidevaheline Ehituskontor
- 2. ENSV Kommunaalmajanduse Ministeerium**
- 1) Vabariiklik Sanitaartehtniline Kontor
- 2) Tallinna Linna Ehitus-Remonttrust
- 3) Tartu Linna Ehitus-Remontkontor
- 4) Narva Linna Ehitus-Remontkontor
- 5) Pärnu Linna Ehitus-Remontkontor
- 6) Haapsalu Raj. Ehitus-Remontkontor
- 7) Harju " "
- 8) Hiiumaa " "
- 9) Jõhvi " "
- 10) Kuressaare " "
- 11) Paide " "
- 12) Rakvere " "
- 13) Tartu " "
- 14) Valga " "
- 15) Viljandi " "
- 16) Võru " "
- 3. ENSV Kohaliku ja Põlevkivi-Keemiatööstuse Ministeerium**
- 1) Spetsiaalsete Taastamis- ja Montaažitööde Trust
- 2) Ehitus-Montaažikontor
- 4. ENSV Metsa- ja Paberitööstuse Ministeerium**
- 1) Ehituskontor
- 5. ENSV Toiduainetetööstuse Ministeerium**
- 1) Ehituskontor
- 6. ENSV Kalatööstuse Ministeerium**
- 1) Ehituskontor
- 7. ENSV MN j.a. Kolhooside Ehitamise Valitsus**
- 1) Ehitustrust
- 8. ENSV Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliit**
- 1) Ehitus-Remontkontor
- 9. ENSV Kaubandusministeerium**
- 1) Ehituskontor
- 10. ETKVL**
- 1) Ehituskontor
- 1955. aasta**
- Organisatsioone kokku 70, nendest:
- I. Liidulise alluvusega organisatsioonid (21):
- 1. NSVL Ehitusministeerium**
- 1) Ehitustrust nr. 5
- 2) Trusti «Promtehmontaž» Valitsus nr. 541
- 3) Trusti «Baltspetsgidrostroi» Valitsus nr. 377
- 4) Trusti «Elektromontaž-55» Riia Montaaživalitsuse Tallinna Montaažijaoskond
- 2. NSVL Naftatööstuse Ettevõtete Ehitamise Ministeerium**
- 1) Trust «Põlevkivigaasiehitus»
- 2) Trusti «Tsentrospetsstroi» Ehitus-Montaaživalitsus nr. 7
- 3. NSVL Transpordiehituse Ministeerium**
- 1) Trusti «Mostostroi-5» Sillarong nr. 807
- 4. NSVL Elektri jaamade Ministeerium**
- 1) «Eesti Energia» Ehitus-Montaaživalitsus
- 2) Narva HEJ Ehitusvalitsus
- 3) Trusti «Sevenergostroi» Ahtme SEJ Ehitusvalitsus
- 5. NSVL Keemiatööstuse Ministeerium**
- 1) Spetsiaalsete Taastamis- ja Montaažitööde Trust
- 2) 6. Montaažitrusti Balti Montaaživalitsus
- 3) Trusti «Himsantehmontaž» Eesti Spetsialiseeritud Jaoskond
- 6. NSVL Söetööstuse Ministeerium**
- 1) Trust «Eesti Põlevkiviehitus»

7. **NSVL Teedeministeerium**
1) Ehitus-Montaažirong nr. 171
8. **NSVL Merelaevanduse Ministeerium**
1) Trusti «Sevzapmorstroj» Virtsu Ehitusjaoskond
9. **NSVL Autotranspordi ja Maanteede Ministeerium**
1) Trusti «Avtotransstroj» nr. 4 Tallinna Ehitus-Montaaživalitsus
10. **NSVL Tekstiilitööstuse Ministeerium**
1) Trust «Legpromstroj» nr. 14
11. **NSVL Paberi- ja Puidutöötlemise Tööstuse Ministeerium**
1) Trusti «Lenbumstroj» Tallinna Ehitus-Montaaživalitsus
2) Trusti «Lenbumstroj» Kehra Ehitus-Montaaživalitsus
12. **NSVL Varumisinisteerium**
1) Trusti «Tsentrozagotstroj» Tallinna Ehitus-Montaaživalitsus
- II. Liidulis-vabariikliku, vabariikliku ja kohaliku alluvusega organisatsioonid (49):
1. **ENSV Linna- ja Maachituse Ministeerium**
1) Tallinna Linna Üldehitustrust
2) Tallinna Territoriaalne Üldehitustrust
3) Tartu Territoriaalne Üldehitustrust
4) Spetsiaal tööde Trust
5) Narva Ehitusvalitsus
6) Paide „ „
7) Pärnu „ „
8) Rakvere „ „
9) Valga „ „
10) Viljandi „ „
11) Võru „ „
2. **Kommunaalmajanduse Ministeerium**
1) Vabariiklik Sanitaartehniline Kontor
2) Tallinna Linna Ehitus-Remonttrust
3) „ Kalinini Rajooni Ehitus-Remontkontor
4) „ Mererajooni „ „
5) „ Nõmme Rajooni „ „
6) Tartu Linna Ehitus-Remontkontor
7) Narva „ „ „ „
8) Pärnu „ „ „ „
9) K.-Järve „ „ „ „
10) Elva Rajooni „ „ „ „
11) Haapsalu „ „ „ „
12) Harju „ „ „ „
13) Hiiumaa „ „ „ „
14) Jõgeva „ „ „ „
- 15) Jõhvi Linna Ehitus-Remontkontor
16) Keila „ „ „ „
17) Kingissepa „ „ „ „
18) Kiviõli „ „ „ „
19) Märjamaa „ „ „ „
20) Paide „ „ „ „
21) Põltsamaa „ „ „ „
22) Rakvere „ „ „ „
23) Tartu „ „ „ „
24) Tapa „ „ „ „
25) Tõrva „ „ „ „
26) Valga „ „ „ „
27) Viljandi „ „ „ „
28) Võru „ „ „ „
29) Vändra „ „ „ „
3. **ENSV Kohaliku ja Põlevkivi-Keemiatööstuse Ministeerium**
1) Ehitus-Montaažikontor
4. **ENSV Kergetööstuse Ministeerium**
1) Ehitus-Montaaživalitsus
5. **ENSV Toidukaupade Tööstuse Ministeerium**
1) Ehitus-Montaaživalitsus
6. **ENSV Liha- ja Piimasaaduste Tööstuse Ministeerium**
1) (Tallinna) Ehitus-Montaaživalitsus
7. **ENSV Kalatööstuse Ministeerium**
1) Ehitus-Montaaživalitsus
8. **ENSV Kaubandusministeerium**
1) Ehitus-Remontkontor
9. **ETKVL**
1) Ehitustrust
10. **Eesti Vabariiklik Tööstuskooperatsiooni Nõukogu**
1) Ehitus-Montaaživalitsus
11. **ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee**
1) Teaduslik Restaureerimise Töökoda

1945. a.: ENSV ORKA, f. R-1, nim. 1, s. 206, l. 336, 374; nim. 17, s. 7, l. 20, 22; s. 44, l. 149; s. 138, l. 142; s. 228, l. 57; f. R-2, nim. 3, s. 81, l. 24; f. R-10, nim. 6, s. 17, l. 23; f. R-1909, nim. 1, s. 1, l. 182; s. 8, l. 79; s. 67, l. 32, 33.

1950. a.: Samas, f. R-1, nim. 3, s. 342, l. 490; nim. 17, s. 617, l. 110, 111; s. 632, l. 80; f. R-10, nim. 6, s. 177, l. 227; s. 184, l. 151, 152; nim. 8, s. 62, l. 17, 93, 98, 101, 118, 124, 129, 139, 144, 148, 150, 155, 165, s. 63, l. 101; s. 65, l. 1—14, 86; s. 72, l. 120, 159, 160; s. 77, l. 29, 88; s. 79, l. 105; f. R-1854, nim. 1, s. 10, l. 3.

1955. a.: Samas, f. R-2, nim. 3, s. 642, l. 4; f. R-10, nim. 6, s. 400, l. 213; s. 452, l. 28, 265—272, 274, 276—280, 283, 288, 290, 291, 297.

О РАЗВИТИИ СТРОИТЕЛЬСТВА В ЭСТОНСКОЙ ССР В 1944—1955 гг.

Резюме

В ходе социалистического переустройства народного хозяйства Эстонии во второй половине 1940 г. было полностью реорганизовано и строительство. Централизация руководства и создание государственных подрядных организаций стали основой планомерного развития строительства в республике. К сожалению, этот этап развития оказался непродолжительным — началась война. В результате военных действий и грабительской политики оккупантов строительство как отрасль народного хозяйства к концу периода оккупации практически перестало существовать.

Первые строительные организации — тресты Наркомата жилищно-гражданского строительства и промышленности строительных материалов ЭССР, созданные еще в советском тылу, приступили к работе в Эстонии уже в сентябре—октябре 1944 г. Размах предстоящих восстановительных и строительных работ обусловил создание строительных и строительно-ремонтных организаций и в ряде других ведомств республики — Наркомате сланце-химической промышленности, Наркомате коммунального хозяйства и т. д., а также расширение строительства хозяйственным способом. Большую помощь в деле восстановления и индустриализации народного хозяйства ЭССР получила от братских республик, первые строительные и монтажные организации которых приступили к работе в республике уже в последние месяцы 1944 г.

За рассматриваемый период число строительных организаций выросло. Если к концу 1945 г. в республике насчитывалось 25 подрядных строительных, монтажных и строительно-ремонтных организаций (не считая артелей), то в 1950 г. — уже 57, а в 1955 г. — 70 (среди них 21 организация союзного подчинения). Развивалась эта отрасль и в качественном отношении — уже в конце 1944 г. начались специализация и кооперирование, т. е. выполнение специальных работ в форме подряда соответствующими строительно-монтажными организациями.

Больших усилий в первые послевоенные годы требовало восстановление материально-технической базы строительства. Если в промышленности строительных материалов в среднем по республике сохранилось 70% довоенных производственных мощностей, то вновь создаваемые строительные организации не располагали производственно-технической базой и широко применяли ручной труд. Благодаря помощи других союзных республик и принятым республиканскими партийными и правительственными органами мерам положение постепенно менялось. К концу пятой пятилетки строительство превратилось в оснащенную современной отечественной техникой отрасль народного хозяйства.

Много трудностей пришлось преодолеть при организации восстановительных и строительных работ. Наряду со слабостью производственно-технической базы производство работ затрудняли недостаток опытных руководителей и специалистов, нехватка многих строительных материалов, перебои в своевременном снабжении качественной сметной и технической документацией.

Несмотря на трудности послевоенного времени, восстановление и индустриализация народного хозяйства республики шли быстрым темпом. Если в 1946—1950 гг. было введено новых фондов в среднем на 58,2 млн. руб. в год, то в 1951—1955 гг. — уже на 121,8 млн. руб., или более, чем в 2 раза. Выпуск промышленной продукции, который в 1945 г. составил 73% от уровня 1940 г., превзошел последний в 1950 г. в 3,4 и в 1955 г. — в 6,7 раза.

Восстановление народного хозяйства республики и проходившая тогда же индустриализация требовали больших капиталовложений, составивших в рассматриваемый период 1 млрд. 31 млн. руб. О значительной роли строительства в их реализации в 1945—1955 гг. свидетельствует то, что 73,3% всех капиталовложений затрачено на строительно-монтажные работы. Если учесть, что монтаж технологического и другого оборудования (приобретение которого потребовало около 25% всех капвложений) и его пуск тоже зависят от работы строителей, можно сказать, что темп восстановления народного хозяйства республики и ход индустриализации ЭССР в первые послевоенные пятилетки находились в прямой зависимости от эффективности строительства.

По объему строительно-монтажных работ в 1946—1955 гг. первое место занимало промышленное строительство, составляя в 1946—1950 гг. 33% и в 1951—1955 гг. 27% всего объема выполненных работ. Всего в республике за две послевоенные пятилетки сдано в эксплуатацию 135 восстановленных, реконструированных и новых промышленных предприятий и цехов. В результате ввода новых мощностей и восстановления и реконструкции старых строительная промышленность превратилась в ведущую отрасль народного хозяйства Эстонской ССР.

Удельный вес сельскохозяйственного строительства в первые послевоенные годы был незначительным, составляя лишь 4% общего объема строительно-монтажных

работ. Коллективизация сельского хозяйства, объединение экономически слабых колхозов и проведение в жизнь намеченных сентябрьским пленумом ЦК КПСС 1953 г. мероприятий создали условия для более интенсивного строительства на селе.

Жилищное строительство в 1946—1950 гг. составляло 27% и в 1951—1955 гг. 20% общего объема строительно-монтажных работ. В 1945—1955 гг. в республике было сдано в эксплуатацию всего 2,4 млн. м² общей (полезной) площади, в основном в городских поселениях, так как жилищное строительство на селе в это время было ограничено, особенно в годы пятой пятилетки (в 1946—1950 гг. сдано в эксплуатацию 2,8 тыс. жилых зданий, в 1951—1955 гг. — только 600). К концу пятой пятилетки жилищный фонд городов и поселков республики достиг в основном довоенного уровня, но, поскольку численность городского населения к этому времени в 1,8 раза превзошла довоенную, вопрос жилья в городах оставался острым.

Восстановление и строительство коммунальных и торговых предприятий, учреждений здравоохранения, образования, науки, культуры и т. п. составили в 1946—1950 гг. 20% и в 1951—1955 гг. 30% общего объема строительно-монтажных работ. К концу пятой пятилетки в республике было сдано в эксплуатацию 71 восстановленное и новое школьное здание с пристройками — всего на 25,8 тыс. учеников, яслей и детских садов — на 3,6 тыс. детей, больниц — на 2,1 тыс. и санаториев — на 3,1 тыс. коек. Из развалин поднялось здание театра «Эстония», восстанавливались и строились многие другие общественные здания.

Несмотря на трудности послевоенного времени, в Эстонской ССР восстанавливалось и развивалось строительство, которое в первые послевоенные годы использовало в основном ручной труд, а сейчас превратилось в оснащенную современной техникой, планомерно развивающуюся отрасль народного хозяйства. Как послевоенное развитие Эстонской ССР в целом, так и развитие строительства во многом опиралось на помощь братских республик.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
29/VII 1977

R. JUURSOO

ON THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION IN SOVIET ESTONIA IN 1944—1955

Summary

In connection with the reorganization of national economy on socialist lines, the construction activities of the Estonian SSR were likewise totally reformed. Due to the creation of centralized control and to the establishment of a corresponding state labour employment organization, a foundation was laid to a planned development of construction. Unfortunately, the reforms did not go beyond the first stage of development due to the outbreak of the war. As a result of military actions and the rapacious policy of the fascist invaders, construction as a branch of national economy had been practically annihilated by the end of the German occupation of the Estonian SSR.

The first construction organizations — the construction trusts of the ESSR People's Commissariat of Construction and Building Materials Industry that had been established in the Soviet rear of the front in the spring and summer of 1944 — started their activities in the liberated continental part of Estonia as early as September-October, 1944. The enormous bulk of rehabilitation and construction work stimulated a creation of building and renovation organizations by other State institutions as well (e.g., by the ESSR People's Commissariats of Oil Shale and Chemical Industry, Communal Economy, etc.). Construction was also taken up on a wide scale by various other establishments on an economic basis. In the rehabilitation and industrialization of Estonian national economy, considerable assistance was rendered by other republics of the USSR, whose first construction and assemblage organizations started working in Estonia already in the last months of 1944.

The growth of the number of construction organizations continued throughout the period under discussion. By the end of 1945 there were 25 organizations concerned with construction, mounting and repairs, whereas in 1950 the number increased to 57, and in 1955 to 70 (including 21 of All-Union subordination). Together with the growth in quantity, the organization of construction also improved in quality: already from 1944 onwards construction work began to proceed according to the principles of specialization and co-operation, i.e., certain specialized sections of work were undertaken by corresponding construction-and-assemblage organizations on commission.

In the first post-war years, the rehabilitation and development of the material-and-technical base demanded particular efforts. The Republic's building materials industry had retained about 70 per cent of the pre-war production capacity, but the newly created building organizations had to start from scratch. Thanks to the help of sister republics as well as to the measures undertaken by the Republic's Party and State organs, conditions began gradually to improve. By the end of the Fifth Five-Year Period, construction which had been initially based on manual labour, was transformed into a mechanized branch of national economy and adequately equipped with modern machinery.

In the first post-war years, great difficulties were experienced in the organization of rehabilitation and construction work. The development of building activities was impeded not only by the weak production-and-technical base of construction organizations, but also by the paucity of experienced leaders and specialists, by the shortage of essential building materials, and by difficulties in the timely supply of adequate projects and calculations.

Despite all difficulties in the post-war period, the rehabilitation and industrialization of Soviet Estonian national economy proceeded rather rapidly, and the obstacles that had impeded the progress of construction activities were gradually overcome.

The rehabilitation and simultaneous industrialization of Soviet Estonian national economy demanded large capital investments. On account of all financial sources available, a total of 1 milliard 31 million roubles were invested in Estonian national economy during the period under observation, of which about three-fourths (73.3%) were spent on construction and mounting. If one considers that the prime condition for the installation and launching of the equipment (about 25% of the capital investments were spent on purchasing the equipment) was the completion of the newly constructed or rehabilitated buildings, then it can be asserted that the tempo of the rehabilitation and industrialization of Soviet Estonian national economy in 1946—1955 depended directly on the efficiency of construction activities.

As for the volume of construction and mounting in 1946—1955, the first place belonged to the building of industries, which constituted 33 per cent of the total in 1946—1950 and 27 per cent in 1951—1955. In the first two post-war Five-Year Periods, the Estonian SSR received 135 rehabilitated, reconstructed and new-built industrial enterprises and factories. As a result of the increase in the production capacity of industry, a significant qualitative shift was effected in the structure of the Republic's national economy: industry became the leading branch, having taken the position that had thereto belonged to agriculture.

In the first post-war years, the volume of agricultural construction was rather inconsiderable: in 1946—1950 it made up only 4 per cent of the total construction-and-assembly work. The collectivization of agriculture, the fusing of economically weak collective farms into big agricultural enterprises and the carrying into life of the measures foreseen by the September 1953 Plenary Session of the Central Committee of the CPSU, created all prerequisites for a wide development of agricultural construction.

The building of dwellings constituted 27 per cent of the total of construction and mounting work in 1946—1950 and 20 per cent in 1951—1955. In the whole period under discussion (1946—1955), 2.4 million sq. m of useful floor-space were turned over to tenants in the Estonian SSR. The majority of those dwellings were in cities and boroughs, and only very few in the countryside. By the end of the Fifth Five-Year Period the urban housing fund had already attained the pre-war level, but since the urban population had already increased 1.8-fold by that time, the shortage of floor-space was still an acute problem.

The volume of the construction and rehabilitation of public buildings, trade enterprises, health, cultural and educational establishments and other civic erections constituted 20 per cent of the total in 1946—1950 and 30 per cent in 1951—1955. By the end of the Fifth Five-Year Period, the Republic had been provided with 71 new or rehabilitated schoolhouses and their annexes for a total of 25.8 thousand pupils; nurseries and kindergartens for 3.6 thousand children, clinics with 2.1 beds and sanatoria for 3.1 thousand patients. The theatre «Estonia» in Tallinn had risen from the ashes, and a great number of other civic building had been built or rehabilitated.

Thus, construction, a branch of national economy which had been ruined during the fascist occupation of Estonia, was rehabilitated and developed rapidly during the first two five-year periods after the war. In the course of the rehabilitation and industrialization of the Republic's national economy, the nature of building activities also experienced fundamental changes: manual labour, the basis of building activities in the very first post-war years, was abolished, construction was mechanized, and developed according to plan. In the overall progress of Soviet Estonian national economy, including construction, the assistance of other republics of the Soviet Union was an essential factor.